

דף הרחבות לנושא – חובת הביעור מתוך סדרת הלכות שמיטה יחידה מספר 16

❖ שריפת בגדים שנצבעו בצבעי שביעית

למדנו שהרמב"ם פוסק שביעור פירות השביעית נעשה בשריפה. הכסף משנה מעיר על דבריו שפירות שביעית בעת הביעור אינם רשומים ברשימת הנשרפים, כלומר הדברים שההלכה דורשת את ביעורם על ידי כילוי פיזי. האור שמח מעיר שהגמרא במסכת בבא קמא (דף קא ע"א) מביאה ברייתא בה נאמר "בגד שצבעו בקליפי שביעית יידלק". עולה שישנה חובה לשרוף את פירות השביעית בעת הביעור. החזון איש רואה בכך קושיה על בעלי התוספות והרמב"ן:

חזון איש ערלה סימן ט אות טו

לא נתפרש הא דתניא בבבא קמא (קא) 'בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק במאי איירי, ובשלמא לדעת הר"מ דביעור היינו שריפה יש לפרשו אחר ביעור, אבל לדעת רמב"ן דביעור היינו הפקר קשה? ובשביעית סימן יא ס"ק ו כתבנו דאיירי בספיחין או בעבר ולא ביער.

לפי הרמב"ם הדבר מובן: יש חובה לשרוף את הפירות בהגיע הביעור. אך לפי בעלי התוספות והרמב"ן, מדוע שתהיה חובה שונה ביחס לצבעי השביעית מאשר לאוכל?
המקדש דוד מציע:

מקדש דוד שביעית סימן ז

המפרשים ז"ל הקשו על התוספות מההיא דב"ק (ק"א א) דבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, וע"כ משום אחר הביעור הוא, ונראה לומר דאפילו להתוספות דפירות שביעית אחר הביעור מותרין, מכל מקום יש חילוק בין קודם הביעור לאחר הביעור, דקודם הביעור מותרין גם בשאר הנאות שהנאתן וביעורן שווה, אבל לאחר הביעור הוא רק לאכילה ולא לשאר הנאות, דאכילה של אחר הביעור הוא גדר אחר מאכילה שלפני הביעור... ולאחר הביעור הוא דין חדש של אכילה, דנפקא לן מ'ואכלו אביוני עמך' כו', אם כן הם רק לאכילה, דזה דקודם הביעור מותר אף בשאר הנאות שהנאתן וביעורן שווה נפקא לן מדכתיב 'לכם', לכל צרכיכם, וזה כתיב באכילה של קודם הביעור, אבל אכילה של אחר הביעור, דנפקא לן מ'ואכלו אביוני עמך' כו' הוא רק לאכילה, ומשום הכי בגד שצבעו בקליפי שביעית יידלק אחר הביעור, דבשאר הנאות לא הותר אחר הביעור

ביחידה 9 עסקנו בהרחבה בדרשת חז"ל "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה" – פירות השביעית נועדו גם "לכם", ולא רק "לאכלה". אך יש להבין שיש בכך חידוש: לולא המילה "לכם", יבול השמיטה היה מנוצל לאכילה בלבד. וכך קורה אחר הביעור לפי שיטה זו: "ואכלו אביוני עמך" משמעו שיש היתר אכילה אחר הביעור, אך היתר זה מתיר את האכילה בלבד. אם כן, המקדש דוד מציע מקור נאה להבחנה בין אוכל לבין שימושים אחרים. אך נותרת השאלה: מהו הרעיון העומד מאחורי הבחנה זו?

ביחידה 9 למדנו שלפי חלק מהראשונים הניצול של יבול השביעית צריך להיעשות באופן המכלה ומבער את היבול. הסברנו את הסברא לכך, שמטרת השמיטה היא אכילה מידו הרחבה של הקב"ה, ואין זה מקום לשמור מזכרות לעתיד.

גם אם אוכל יישמר אחרי השמיטה, סופו להתכלות באכילה. אך תוצרת שתופק מפירות השביעית עלולים להישמר לעד. יתכן והרמב"ן ובעלי התוספות מודים ומסכימים שביחס ליבול המיועד לאכילה ניתן להשיב את המצב הראשוני על ידי הפקרת הפירות. אך ביחס למוצרים אחרים שניתן לייצר מהיבול, אין מנוס מכילוי פיזי שלהם בשעת הביעור.

❖ האם תבן וקש נותר קדוש אחרי הביעור?

ביחידה הקודמת הזכרנו את המשנה:

משנה מסכת שביעית פרק ט משנה ז

מאימתי נהנין ושוּרפין בתבן ובקש של שביעית? משתרד רביעה שנייה
בירושלמי מבארים שברביעה השניה הקש נסרח.

החזון איש (שם – סימן יא אות ו) מביא את המשנה הזו כראיה לדברי הר"ש. מגיע שלב, בו התבן והקש שבשדה כלים ומתקלקלים, בו אין הגבלות על השימוש בהם. יש להפקירם, ולאחר מכן ניתן לזכות בהם שנית ולהשתמש בהם בכל דרך שיחפוץ.

ברם, למדנו שישנה גרסה אחרת במשנה, ממנה עולה להיפך: "עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש". לפי גרסה זו, השאלה היא מתי זמן הביעור של התבן והקש.

הגרש"ז, המכריע שיש לנהוג בקדושה ביבול השביעית אף אחד הביעור, אומר שתבן וקש הם חריגים, ומהם סרה הקדושה אחרי הרביעה השנייה:

מעדני ארץ סימן י אות י

בכי האי גוונא שאם היה נשאר בשדה היה נסרח ולא היה ראוי כלל לאכילה, נמצא שבזכיינו לא גרם כלל שום הפסד, לא לאדם ולא לבהמה